

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in izdajatelj: Jugoslovanska delavska tiskovna družba v Chicago, Ill.

Warocinar: Za Americo \$1.50 za celo leto, 75c za pol leta. Za Evropo \$2 za celo leto, \$1 za pol leta.

PROLETARIAN

Owned and published EVERY TUESDAY by South Slavic Workmen's Publishing Company Chicago, Illinois.

Glasilo Slovenske organizacije Jugosl. socialistične Zveze v Ameriki.

Frank Podlipce, President; Frank Podboj, Secretary; Frank Jančič, Treasurer; Frank Petrič, direktorji; Jos. Bratkovič.

Subscription rates: United States and Canada, \$1.50 a year, 75c for half year. Foreign countries, \$2 a year, \$1 for half year.

NASLOV (ADDRESS): "PROLETAREC"

3146 Blue Island ave. Chicago, Ill.

Kje je tatvina in rop?

Čudovito logiko rabijo naši nasprotniki kadar se jim zdi potrebno, napasti programatične zahteve socialistične stranke in pobijati socializem vobče. Tako je nedavno tega neki katoliški list pisal, da sprememba privatne lastnine proizvajalnih in distributivnih sredstev v kolektivistično, oziroma razlaščenje kapitalistov, kakor zahtevajo socialisti, pomeni "tatvino". In socialisti da vsled tega "priporočajo tatvino"!

Kako modro! Za ljudi, kateri imajo 365 dni v letu mozgane na počitnicah, in kateri obenem mrzijo socializem, a ne vedo zakaj, je taka trditve mastna klobasa, več: Alja, zdaj vas pa imamo! Vi socialisti bi radi oropali kapitaliste njih lastnine! Vi zastopate tatvino!

Denimo to stvar na rešeto. Kaj so proizvajalna in distributivna sredstva? Zemlja, rudniki, premožgopi, tovarne, mašine, orodje itd. so proizvajalna sredstva; železnice, parobrodni itd. so pa distributivna sredstva. Ta sredstva obenem predstavljajo kapital. Denar samoočelno ni kapital; denar le predstavlja fiktivni kapital, bodisi svojih materialaj: zemlja, rudo, les, itd. ali pa izgotovljeno, rabno blago, dobrine.

lavec šele pretvori rudo v fiktivni kapital in ji da pravo vrednost. Kapitalist najme delavec, da zanj kopljejo rudo; zgradi topilnice, kjer zopet delavec pretali rudo v kovino; zgradi tvornice, kjer zopet delavec izdeluje iz kovine razne porabne predmete; zgradi železnice, ktera prevaža rudo in izgotovljen produkt naprej. Kapitalist res založi denar. Toda denar predstavlja kapital, kterega je delavec vzel iz zemlje. Ruda samanasebi, kakor smo rekli, ni vredna nič, dokler leži v zemlji. Naj kapitalist posejduje rudnine celega sveta, revež je, če se rudnin nihče ne dotakne. Delavec šele, delovna sila je jedini faktor, kateri ustvarja rabni kapital in vse bogastvo. Kaj pa imajo delavci od tega? Le majhen, majhen del tistega kar ustvarijo. Za uporabo svoje magične delovne, bogastvotvorne sile, brez ktere je ves kapital mrtev stvar, obdržajo je majhno drobtino, recimo dve desetini svojega produkta v obliki plače ali mezde. Ostalih osem desetih dobi kapitalist ne da bi za las vrednosti kaj produciral. Kapitalist vzame delavcu osem desetih vsega produkta le zato, pavi, da je proizvajalno sredstvo: rudnik, tovarna, mašina itd. njegova in samo njegova lastnina.

Tako torej vidimo, da se pod privilegijem privatne lastnine proizvajalnih sredstev izvršuje največja sistematični rop, kar si jih more človek misliti. Današnji mezdan sistem proizvajanja ni v resnici nič drugega kakor nepretrgan rop, kterega izvršuje kapitalist nad delavcem. Seveda, kapitalistična pamet, ki se še vedno drži starega, barbarskega nazora, ne more tega zapopasti. Ta nazor je star kolikor je stara privatna lastnina, le forme so spremenjene. Tako na primer je lastnik v starih časih — in še pred 50 leti — kupil delavca z vsem njegovim telesom; delavec (suzenec) je bil njegova lastnina ravno tako kakor konj ali klobuk; hranil ga je in oblačil, a če se mu je poljubilo, ga je tudi ubil. Danes kapitalist ne more več kupiti delavca telesno, pač pa kupi njegovo delovno silo. Ker sta pa delavec in njegova delovna sila neločljiva, tedaj kapitalist z delovno silo vred kupi tudi delavca, dasiravno se mnogi delavec tega ne zaveda. Kaj je torej razlika? In kakor je bila svoječasno telesna sužnost nekaj kar mora biti, tako se smatra danes mezdana sužnost nekaj kar mora biti in ostati na vse večne čase. To je tisti barbarski nazor, kateri še vedno "pana" delavce, da si drugače ne morejo predstavljati sistema — da mislijo, da tako mora biti — da smatrajo kapitaliste za svoje dobrotnike, ki jim dajejo zaslužek in da brez njih bi ne mogli živeti. Po tem nazoru je jeden človek več kot drugi; jeden sme celo življenje prelenariti v brezdelju, a drugi mora zanj delati — in vse to vsled privilegija privatne lastnine proizvajalnih sredstev, ki mora biti sveta in nedotaknjena.

Ponavljamo še enkrat in na kratko: Privatna lastnina vseh proizvajalnih in distributivnih sredstev temelji na krivici, na ropu. Pridobljena je nasilnim in sleparskim potom. Po naravnem pravu, ki je temelj modernega človekoljubnega nazora, nima noben človek pravice nad življenjem drugega človeka. Moderni industrializem, ki je vedno večji in popolnijuji faktor v proizvajanju potrebnih, je priklenil delavca na mašino, tako da je današnji delavec del živ privesek mašine. Ker pa kapitalist posejduje mašino in ostala proizvajalna sredstva, posejduje konsekventno tudi delavca. S tem, da je delavec mezdni suženj, je obenem tudi njegovo življenje popolnoma odvisno od kapitalista. Kapital samnasebi je mrtev, dokler ga delavec ne preobrazi v raben produkt; vsled tega je delavec jedini stvarnik vsega bogastva in pospeševalatelj kulture. Po vsej pravici torej vse bogastvo, ves kapital, naradni in producirani spada tistim, ki ga preobrazujejo in ustvarijo. Dokler pa delavec tega nima, je oropan in osleparjen za plod svoje delovne sile.

Ako ti nekdo vzame sukno in ti skočiš za njim in vzameš nazaj — kdo je tat, ti ali on? Ravno na ta način je produktivno ljudstvo oropano in ukradeno; ali je potem to tatvina, če delavsko ljudstvo vzame nazaj kar je bilo njemu ukradeno? S preobratom privatne lastnine v kolektivistično bo šele poravnana tisočtisočletna krivica, ki se je zgodila produktivnim slojem: ljudstvo bo dobilo nazaj kar mu gre po naravnem pravu. Proizvajalna sredstva — zemlja, rudniki, premožgopi, tovarne mašine itd. — bo do skupna last vseh ljudi. Bodeti človek ne bo rekel: To je moje — temveč: To je naše, nas vseh. S kolektivistično lastnino, ki pomeni socializacijo lastnine in socialistični način proizvajanja, nastopi šele pravo blagostanje človeštva.

V interesu vsakega delavca torej je, da deluje za razlastitev kapitalistov. Z drugimi besedami: boriti se mora v socialističnih vrstah.

KAKO ZGLEDA LIBERALIZEM CANALEJASA?

Španski sodr. Fabra Rivas piše v pariški "Humanité": Po ustreletvi svobodolomilca Francisca Ferrera v Barceloni, po onem mogočnem, silnem potresu, ki ga je povzročilo mednarodno protestno gibanje, po odložitvi klerikalca Mauro je pričakovala vsa Evropa, da krene Španija na pot civilizacije. Prišel je ministreski predsednik Canalejas, ki se je dolal močno naprednega, a je vse prevaral. Pod njegovo vlado se politični zločini nadaljujejo. Bojši iz strahu pred močno klerikalno skupino v parlamentu, bodisi iz slabosti sega po istih sredstvih, po katerih so segali njegovi klerikalni predniki. Nedavno je bil usmerjen pomorščak z ladje "Numantia" vsled nepokorščine. Usrtnitev pomorščaka Sanchez Moya ostane pa za vse večne čase tenena peča "demokratične" Canalejasove vlade, kakor ostane ustreletitev Ferrera večna smrtota za klerikalca Mauro. Ali Canalejas je bil že doslej gluh za klopej po amnestiji političnih kaznjencev izza zadnjega revolucijskega gibanja, katerih je samo v barcelonskih ječah 29? Ti ljudje so zaprti zaradi "zločinov", izvršenih z besedo ali pa s tiskom. Dveta-ndvajset ljudi je obsojenih skupaj na 225 let ječe! Med obsojenih so: karikaturnist Sagrista, obsojen zaradi treh risb na 12 let, profesor Castella Sanabra, obsojen na šest let za to, ker je svojim dijakom citiral posamezne odstavke in spisov anarhista Malata, časnikar Trinidad Alted, obsojen na 9 in pol leta zavoljo člankov, objavljenih v barcelonskem republikanskem časopisu, časnikar Diaz de los Reyes, obsojen na 34 (3) let zavoljo člankov v barcelonskem časopisu "La Rebelión". A poleg teh je še cela vrsta obsojenecv izza avgustove revolucije 1909, na primer delavec Terroella, obsojen na 49 (4) let, Crens na 24, Arderians na 20 in Serra na 29 let. V barcelonskih ječah tiče še 8 oseb zavoljo generalne stavke in cela vrsta drugih; v Madridu je bil obsojen slep berač, ker je prepeval kuplete o armadi, nekdo drugi je bil obsojen, ker je zaklical: Živela republika! Zavoljo zadnjega antinilitarističnega gibanja so zaprti sdr. Careia, Cortes in Adrian Gastia, oboje antinilitarističnih izrekov na ljudskih taborih v Madridu in Barceloni. Poleg teh krutih obsodb, je preganjane naprednega časopisja na dnevnem redu. Tako je pod "napredno" vlado Canalejasa in skoznoski klerikalnega kralja Alfonza XIII, Dasi vživa Alfonz visoko civilno listo, si je moral vendar izposoditi od sedanjega predsednika poslanske zbornice grofa Romanones dva milijona, a sedem milijonov od nekega nemškega bankirja. Naravno, Zakaj Alfonz živi precej fidelno. Okolice kralja silno vpliva na Canaleja. Ta človek, ki je prinesel seboj dobro voljo, je popolnoma podlegel vplivu dvorne kamarile. Španija podvzema veliko vojno akcije v Maroku, osvaja si maroško vas za vasjo, medtem pa se iz Španskega vsled gladi izseljuje na tisoče ljudi v Južno Ameriko. Španija je danes v marsičem

podobna Portugalski pred letom dni. Alfonz XIII. — na Portugalskem Carlos, Franco — Maura, v resnici prav mnogo podobnosti. Špansko ljudstvo je preganlo Mauro, mogoče se mu posreči odstraniti tudi Canalejasa. Če pače Canalejas, se tudi Altonzu XIII lahko napravi pot.

BLAZNI SISTEM.

Milinar Jacob Astor iz Newporta, R. J., se je 9. t. m. poročil z 18letno Madeline Forcer. Astor, kateri ima 47 let, je že dvakrat razporečen in obe ženi se živita. Vsled tega je baptistovska cerkev, ktere član je on, prepovedala ponovno poroko. Milinar je pa obljubil \$1000 duhovniku, kateri ga poroči in takoj sta se oglašila dva baptistovska duhovnika in ga kljub prepovedi svoje cerkve pozovecila. Milinar se lahko stokrat poroči in razporeči in kadar bo, kupi si tudi "božji blagoslov". In Astor tudi vsojje v boga!

"Hvala bogu, nazadnje pa je imam dom!" vzkliknil je 80 letni Ludwig Hehl v New Yorku, ko so ga poslali v hišo za uboge. Sedem let je bil brez strehe.

Mrs. Stilson Hutchins v Washingtonu, D. C., se je potožila pri sodišču, da manj od \$67 na dan ne more živeti! Do sedaj je dobivala od svojega razporečenega supruga \$1000 mesečno, toda to je bilo "premalto". Sodišče se je usmislilo "trpice" žene in določilo, da ji mora soprog odslej plačevati \$2012 mesečno. V Ameriki je na tisoče delavcev, ki se z ženami in otroci vred žive s 67 centi na dan!

Thomas E. Knotts, župan mesta Gary, Ind., je bil zadnji teden aretiran vsled ovadbe, da je sprejel podkupnino \$5000. Z njim vred je aretiranih šest drugih mestnih uradnikov, ki so tudi prejimali podkupnino. Podkupnino je plačala neka družba, ktera bi rada dovoljšine (francoske) za električno razsvetljavo in razgrajvanje v Gary. Med demorepublikanci je to nekaj navadnega. Če bi bil Knotts recimo socialist, — o joj, to bi bučale trombe v Izraelu. Tako se pa nihče ne zmeni.

Edward H. Green, dolič več milijonov v New Yorku, je v par tednih prejel 6442 snubilnih pismen iz Amerike in Evrope. Green se čudi, da je tolika deklet, ki "kloprajo" po njem in pravi, da bi si skoro privoščil šalo in ožnil vseh 6442 snubačice.

All so časi "coprnice" je minili! Naki! Čujte, kaj se je zgodilo zadnje dni avgusta v — ne v bližnji Kleka na Hrvaškem, ali na Španskem, ali v "sveti" Rusiji! — temveč v Allentownu, Pa., Zedinjene države: Mrs. Meta Immerman iz New Yorka je prišla k svojim sorodnikom v Allentown, kamor so ji svetovali zdravniki, da vtrdi oči, ki so ji popolnoma opešale vsled čezmernega dela pri luči. Mrs. Immerman se je zdravila po Knajpovem sistemu; šla je vsako jutro vsogodaj v bližnji park, kjer je hodila bosa po rosnih travi. Ker je slabega pogleda, svetila si je na svojih jutranjih sprehodih z električno samozarjnice (flashlight). Komaj so sosedje to opazili, da se namreč žena spreha bosa po parku in da ji pri tem miglja v rokah neka luč (samozarjnice), pričeli so takoj sumljivo gledati. Sorodnik Geo. Kipp, pri katerem je Mrs. Immerman stanovala, je tudi napel oči in ušesa. Naenkrat pa zbolli Kippov mali otrok. Babjevorni sosedje so takoj našuntali Kippa, da je otroka "obsenil zli duh", ker je "coprnica" v hiši. Mrs. Immerman je morala takoj iz hiše. Na ulici jo je pa napadla družbal mož, žensk in otrok; s klicem "Coprnica, coprnica!" metali so kamenje na bolno ženo, razmetali ji prtjagje in slednjic pozvali policajce, da "coprnice" zapro. In res so prišli policajci, zgrabili prestrašeno ženo in jo leta 1911 zaprli v ječo radi — "coprnice"! V zaporu je bila 48 ur in končno izpuščena, ker k sreči država Pennsylvania nima nobenega zakona zoper "coprnice". — Mesto Allentown izgleda, da je civilizirano; ima jeklarske fabrike, električne kare, telefon itd. In vendar se je zgodilo l. 1911, da so v tem mestu javno na ulici ka-

menjali bolno ženo kot "coprnice"! Trikratna slava današnji civilizaciji in lepi krščanski vzgoji ljudstva!!

Dopisi.

Cleveland, Ohio. Sodrugi urednik Proletarca!

Naj mi bo oproščeno, ako se malo oglašim, zdi se mi namreč potrebno.

Naš srboriti Pire zopet prosi korbača. Pred nekaj meseci sem ga dobro opletal ter primerno posvetil njegovi budalosti. Ali kakor kažejo zadnji časi, se je zopet začel zaletavati v socialiste. Korajžo je dobil, od kar je postal Rud. Perdano, kot agenta za Cleveland v Ameriki, pardon: namreč za "Clevelandsko Ameriko". Perdano Rud, nekdanji blagajnik soc. kluba Lač in sedaj agent za Clevelandsko temo; kaka sprememba, še večji je pa princip. Nekdanji navdušeni govornik za socializem je sedaj zaigran njegov sovražnik. Jaz mu sicer privoščim ono borno provizijo, privoščim pa tudi, da nekaj vidi v ameriški republiki, da se prosvetli. Ampak Perdano ne vidi bede in garanja svojih lastnih rojakov, ki se mučijo in pečejo pri vročih topilnicah, ne vidi onih, ki se nahajajo globoko pod zemljo v smrtini nevarnosti. Človek, ki nima drugega prepričanja kot biznis, pod pretvezo, da je delavski prijatelj, nasprotno pa njegov gospodar udeleža in blati delavsko stranko, katera dela na vse moč, da odpravi moderno sužnost, da iztrga delavca iz okovov kapitalizma. Kot tak človek in odpadnik bi se moral sramovati samega sebe, kadar se pogleda in ogledalo. Ako bi se Rud. Perdano spomnil, kako je svoj čas kotavril in govoril po Clevelandu, bi takoj opomnil svojega gospodarja Mr. Pire, da naj pusti socializem pri miru, Ampak Mr. Pire, urednik "Cl. Amer." in njegov agent Rudl, sta podobna kot cent centu, poznata le "kšofci" drugega nč. Nekdanji socialist, Rudl Perdano, jaz te vprašam, čemu si šel za čusa strajka v Westmoreland, Pa. nabirati nove naročnike, ko vendar niso imeli strajkarji kruha za svojo družino? Morda so se kompanisti naročili na "Clev. Ameriko"? Jaz tak le biznis proklete dobro poznam in kot tvoj nekdanji prijatelj ti rečem: da si ga polomil za vse življenje. Tvoj gospodar ga lomi še danes in ne miruje prej, dokler se prav posteno korobač peresa ne prične. "Cl. Amer." je biznis podjetje; ako pa čitamo Pireve člank, se nam zdi, da je v njih 199 kolov, ki vsi mahajo po Pireu. Tak le tepe napada sodr. Bergerja, delavskega zagovornika in kongresmana. Ja, Pire, nekatere človeške glave so debele, ampak gladko obrite v lobajni tiče pa klerikalni črvi in le-ti kljujejo tako, da je človek na duhu in umu bolan celo življenje. Naš list ni zato, da bi polemiziral s kakimi starokopitnimi fanatikarji, zato svetujem Mr. Pireu tole: Socialisti pusti pri miru! Ako pa kaj razumeš o socializmu, potem pa prašaj kod so zborovanja in priidi pri priložnosti na shod, tam povej, da homo vedel kaj se suče v tvojih možganih, ali veda, ali zabost. Nikdar nisi še besedice znil na kakem delavskem shodu, marveč repiš v kakem klobučku kot mačka, ko čaka na miško, nato pa sprečš kako klobaso, da se ti staro in mlado smeje. Ja, Pireček, ako te preveč ne srbli, delaj biznis kakor hočeš, jaz vem, da za kako koristno delo nisi sposoben, zato ti privoščim, da ostaneš vodja clevelandskih podrepanikov ter ostani pri svojem koritu, kamor spadaš. Popolnoma prav je imel sodr. Jurman, ko je kritiziral oboroženo slov. maso. Kaj vendar predstavljajo društvo oboroženo z morilnim orodjem? Mogoče spomin na staro Avstrijo in na bojna polja, ko je umiral slov. oče in sin za avstrijsko vlado in politiko. Za plačilo je moral zapustiti svojo rodno grudo ter iskati kruha v tujini. Tisoče in tisoče slovenskih bratov tava po ameriški republiki in drugod za kruhom: na tisoče vojaških kosti leži v tuji zemlji. Avstrijska vlada je tudi kriva, da na tisoče zdravih očetov za-

puste družine in ravno toliko se več sinov in mi Slovenci bi se spominjali na oae čas. Slovenski mladeniči, proč s tak rečjo, da se nam ne bodo drug posmehovali. Ampak vodja Clev. podrepanikov se strinja z vsak staroavstriško šaro. Od kar je bil lemenatu in so mu tam obrili bke, mu do danes še niso zrasti druge. Kot se kaže, je tudi njegova blagajna kot njegovi mo gani, proklete slaba. Pireček, nel danja sraka slov. čitalnice v Clevelandu, prosi žajfe. Pire, tel sem že proklete žajfal, ako čutiš še umazanega, le oglašaj potem me bok pa zopet prosil, pš stite me, ker mi škodi na biznis. Pire je bil tepec in ostane tepe. Danes ne razume nič več kot tkrat, ko je pometal pri "No Domovini, Pirečtov konec bo g tovo v blaznici, če se za meso dočobra ne spremeni.

Clevelandskim delavcem pr poročam delavski list "Proletarec", ki ga posejdujejo edino delavci. "Proletarec je zagovorn slovenskega naroda in kot ta je vreden, da se ga podpira.

August Kužnik.

Franklin, Borough, Pa

Rezultat bitanja "Proletarca" v tej naselbini se je triumfant pokazal na delavski praznik, d. 4. sept., o slavnostni otvorit Slov. Izobr. Doma. Rač bi opis veselje in občutke, ktere so o hajali naša srca, pa nsem zm. žen. Opisat hočem samo mal holj poglavitne reči.

Posamezniki in društva so pršli prihajati v dvorano kmal po tretji uri. Ob sedmi uri so bi že vsi prostori prenapolnjeni. Osmi se je začel izvajati boga program. Nastopilo je "hrv. tan društvo "Gorska Vila"; nato j govoril, slavnostni govor sodr. Frank Pavlovčič. Govor je bil dobro premišljen in stvaren. Opisal je, kajdaj so se začeli Slovenci na seljantini, kako in kdaj so se ustanovila posamezna društva; kako so se društva skupno združila in si postavila svoj lastni dom. Govoril je o delavskih in političnih razmerah. Z eno besedo: kazal je, da se zaveda popolnoma sedanjega delavskega položaja. To je bil sodr. Pavlovčiča prvi javni nastop, v katerem je tudi dokazal, da ima posebno dober dar govornišva. Žel je vsestransko odobravanje poslušatevcv.

Nato je zapelo slov. pev. izobr. dr. "Bled" pesem "Domu" in "Marscilaise". Občutke in navdušenje, katero sti pesmi povzročile, posebno zadnja, je ljudstvo pokazalo z burnim plaskanjem in odobravanjem. Slišali st se pa tudi prvič v tej naselbini. Potem je nastopilo hrv. pev. dr. "Slavulj" in nemško "Harmonie". Vsa pevška društva so pela pod našim vrlim pevovodjem sodr. Rafael Zupane in vsa so bila veselo pozdravljena in njih petje odobravano. Nato se je igrala burka "Damoklejev meč", katera je povzročila obilo smeha med gledalci. Izraelci so pokazali, da so bili kos njih nalogi, akoravno so bili, izvzenši enega, prvič na odru. Za tem so nastopila zopet pevška društva "Slavulj" in "Bled". Nato je dr. "Bled" pčlo "konecna skkušnja na deželi". Peveč so bili izvrstno maskirani, kar je povzročilo med gledalci nepopisnega smeha in burnega odobravanja tako, da so je morali ponoviti. Pevsko dr. "Bled" je še zapelo delavsko himno in zopet je sledilo od navdušenih poslušatevcv veliko odobravanje. S tem je bil bogati program končan.

Nato se je začela prosta zabava s plesom, kar je trajalo do ranega jutra. Precejšnje število rojakov je prišlo izven te okolice, posebna velika udeležba je bila iz Johnstowna.

To je kratek in površen opis delavskega praznika, katerega smo ni Slovenci letos obhajali v tej naselbini.

Poročevalec.

Joliet, Ill.

Dne 15. sept. je umrla supruga sodr. Andlovica, ki je zaeno tudi tajnik dr. "Jolietška Zavednost" št. 115. Sodrugi Andlovic ni le poznat kot vnet socialist, marveč tudi kot zaveden svobodolomec. Pred smrtjo mu je njegova supruga, kot dobra katoličanka iz-